

INKLUZIV TA'LIM JARAYONIDA FIZIKA DARSLARINI TASHKIL ETISH, MASALALARNI MUHOKAMA QILISH BO'YICHA USLUBIY TAVSIYALAR

Urinova Kamala Komildjonovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti "Fizika va astronomiya" kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada nogironligi bo'lgan talabalar uchun fizika darslarini tashkil etish bo'yicha uslubiy tavsiyalar . Tayanch-harakat tizimida buzilishlari bo'lgan bolalarni jismoniy muammolarni hal qilishga o'rgatish xususiyatlari batafsil ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, o'quv jarayoni, ta'lim texnologiyalari.

ABSTRACT

The article contains methodological recommendations for organizing physics classes for students with disabilities. Features of teaching children with disorders of the musculoskeletal system to solve physical problems are considered in detail.

Key words: inclusive education, educational process, educational technologies.

АННОТАЦИЯ

Статья содержит методические рекомендации по организации занятий физикой для учащихся с ограниченными возможностями здоровья. Подробно рассмотрены особенности обучения детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата решению физических задач.

Ключевые слова: инклюзивное образование, образовательный процесс, образовательные технологии.

Inklyuziv ta'lim tizmini rivojlantirish dunyodagi har qanday mamlakat oldida turgan ustuvor vazifalardan biridir. Bu jarayonda barcha rivojlangan davlatlar qatorida O'zbekiston ham faol ishtirok etib kelmoqda.

Inklyuziv ta'lim - bu imkoniyati cheklangan bolalar uchun umumiy ta'lim muassasalarida ta'lim olishni shaxsan yo'naltirilgan o'qitish usullarini qo'llash or qali ushbu bolalarning ta'lim va kognitiv faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda sifatli ta'lim olish imkoniyatlaridan teng foydalanishga qaratilgan murakkab jarayondir. Inklyuziv ta'limni joriy etishning eng yaxshi usullari va vositalarini belgilash tegishli huquqiy, o'quv-uslubiy, kadrlar, moddiy texnika va axborotni qo'llab-quvvatlashga asoslanadi.

Inklyuziv ta'lim (ingliz tilidan olingan bo'lib, inclusive, inclusion–uyg'unlashmoq, uyg'unlashtirish, qamrab olmoq, qamrab olish ma'nolarini bildiradi) nogiron va sog'lom bolalar o'rtasidagi tusiqlarni (diskriminatsiyani)¹ bartaraf etish, maxsus ta'limga muxtoj bolalar, (ayrim sabablarga ko'ra nogiron bo'lgan) o'smirlar rivojlanishida uchraydigan nuqsonlar yoki iktisodiy qiyinchiliklardan qat'iy nazar ijtimoiy hayotga moslashtirishga yo'naltirilgan maxsus jarayoniga qo'shishni ifodalovchi ta'lim tizimidir.

Inklyuziv va umumiy o'rta maktab o'quvchilari uchun, lekin ba'zi xususiyatlarga ega:

- Yangi materialni o'rganish qismlarga bo'linishi kerak.
- Har bir jismoniy hodisa, tushuncha, harakatni tushuntirish kerak. Iloji boricha kengaytirilgan va bo'laklangan bo'ling.
- O'rganilayotgan tushuncha va qonuniyatlarni tez-tez takrorlash zarur.
- Amaliyot va kundalik bilimlar bilan bog'liq bo'lishi kerak.
- Talabalarning harakatlarini doimiy nazorat qilib borish zarur.

Miya falajli bolalarni o'qitish jarayonida quyidagi usullardan eng keng tarqalgan foydalanish tavsiya etiladi: kommunikativ, tushuntirish - illyustrativ, axborot, nazorat qilish va baholash usullari. Miya falajli bolalarni o'rgatishda tavsiya etiladi, quyidagi usullardan foydalangan holda:

1. O'tilgan mavzuning asosiy fikrlarini doskaga mahkamlash.
2. O'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'qituvchi tomonidan eslatma kartochkalar ishlab chiqish.
3. Taqdimotlar, video va audio fragmentlardan foydalanish.
4. O'qitishning turli uslub va usullaridan foydalanish.
5. Signal kartalaridan foydalanish.
6. Materialni yopiq ko'zlar bilan idrok etish.

Shunday qilib, o'qituvchi o'quv jarayonida yangidan foydalanishi kerak. Rivojlantirish maqsadida aniq talabalar uchun moslashtirilgan texnika va usullar materialga qiziqish va tushunish miya falajli bolalarni jismoniy muammolarni hal qilishga o'rgatish xususiyatlari miya falajiga chalingan talabalarga maxsus shart-sharoitlar yaratilishi kerak, fizikani o'rganishga individual yondashuvlarni o'zgartirish umumiy ta'lim kursi doirasidagi dasturga zid kelmasligi kerak. Maktablar va olingan bilimlarning sifati va miqdoriga ta'sir qilmasligi kerak. Hammasi talabaning individual ta'lim rejasiga o'zgartirishlar kiritiladi.

7-9-sinflarda fizika darslarida o'quvchining asosiy fan ko'nikmalari shakllanadi:

1. Fizik hodisalarni o'rganish va fizik atamalarni qo'llashda.
2. Laboratoriya ishlarini bajarishda.

3. Jismoniy masalalarni yechishda.

Mashq davomida talaba turli ishlarni bajaradi. Aqliy operatsiyalar va agar ulardan kamida bittasi o'tkazib yuborilgan bo'lsa, unda natija xato bo'ladi. Shuning uchun, eng munosib shart miya yarim pansi bo'lgan bolalarga fizikani o'rgatish algoritmlarini taqdim etishdir. Har bir vazifani bajarish, algoritmi aniq taxmin qiladi. Harakatlar ketma-ketligi, shundan so'ng talaba keladi.

Algoritmning asosiy xususiyatlari:

- a) Diskretlik. Murakkab vazifani ko'proqqa bo'lishni o'z ichiga oladi (oddiy).
- b) Aniqlik. Algoritmning har bir bosqichi ma'lum biriga mos keladi (boshqasini istisno qiladigan harakat)
- c) Ommaviy xarakter. Populyatsiya uchun algoritmdan foydalanishni nazarda tutadi (vazifalar)
- d) Samaradorlik.

7-sinfning dastlabki darslarda o'quvchilar uchun masalalar yechish, hal qilish algoritmi eslatma shaklida taqdim etiladi. Tafsilot kerak har bir bosqichning mazmunini tushuntirish, uning bajarilishini ko'rsatish

aniq misol. Kelajakda muammolarni hal qilishda ham kerak.

Harakatlar ketma-ketligini talaffuz qiling.

Miqdoriy masalalarni yechish algoritmi:

1. Topshiriq matnini o'qish va tahlil qilish: Ushbu bosqichda jismoniy tanani aniqlash kerak, bu haqda

2. muammoda ko'rsatilgan va u qanday vaziyatda (shartlar) paydo bo'lganligini bilib oling bu tana. Keyingi qadam jismoniy hodisani aniqlashdir bu holat qaysilarga tegishli. Algoritmning ushbu bo'limining oxirida

3. Talabalar eslab qolgan formulalarni qoramamaga bu hodisa uchun yozadilar.

4. Shartning qisqacha bayoni. Birliklarni SI ga aylantiring. Har bir darsni boshlashdan oldin asosiy o'rib chiqish kerak. Fizik miqdorlar, ularning belgilanishi va o'lchov birliklari xalqaro tizim. Takrorlash turli yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin. yo'llari: o'yin, suhbat, test shaklida. Tizimdan tashqari tarjima qilish qoidalari o'lchov birliklari eng qulay tarzda eslatma shaklida taqdim etiladi. Ushbu bandning natijasi ma'lum va ta'rifidir zarur fizik miqdorlar, ularni yozib olish va tarjima qilish.

5. Muammoni umumiy shaklda yechish. Ushbu bosqichda tayyor ishchi formulani olish kerak faqat qisqacha bo'lgan miqdorlardan iborat formula holat qaydlari. Bunda vazifalar 3 turga bo'linadi: foydalanish vazifalari transformatsiyalarni talab qilmaydigan formulalar, bittadan foydalaniladigan vazifalar matematik o'zgarishlarni talab qiluvchi formula, bilan vazifalar bir nechta formulalar yordamida.

Hisob-kitoblar. Jismoniy qiymatlarning raqamli qiymatlari miqdorlar. Shundan so'ng, yechim tahlil qilinadi va javob yoziladi. Oldin o'rganilgan mavzu bo'yicha

masalalar yechish darsida birinchi vazifa o'qituvchi tomonidan tushuntiriladi va to'ldiriladi. Keyin talabalar kartani chiqarishlari kerak, bunda birinchi masala hal qilinadi, ikkinchisi esa shunga o'xshash tarzda hal qilinadi. Misol asosida talabalar mustaqil ravishda ikkinchi masalani hal qilishadi, bu esa muvaffaqiyatli natijaga olib keladi. Ushbu yondashuv o'sishga yordam beradi talabaning o'zini o'zi qadrlashi va qiziqishi ortadi.

1- Topshiriq:

Massasi 300g bo'lgan kremning hajmi 250sm³ ekanligi ma'lum bo'lsa, kremning zichligi qancha ?

Berilgan:

$$m=300g$$

$$V=250sm^3$$

$$\frac{g}{sm^3}$$

$$\rho=?$$

Yechim:

$$\rho = \frac{m}{V}$$

$$\rho = \frac{300g}{250sm^3} = 1,2$$

$$\text{Javob: } 1,2 \frac{g}{sm^3}$$

2-Topshiriq:

Hajmi 100sm³, massasi 835g bo'lgan qismning zichligini toping.

Berilgan:

Yechim:

Sifatli muammolar va muammolarni hal qilishga alohida e'tibor berilishi kerak tarixiy mazmun Bunday vazifalar odatda amaliy tabiat, fizikaning atrofimizdagi muhit bilan aloqasini ko'rsatish haqiqat. Bu bolalarning qiziqishini oshirishga yordam beradi. Muammoni hal qilish sharoitlarni tahlil qilish, o'tkazishni o'z ichiga oladi. Mavzu mulohaza yuritish, aloqa va xulosalarni ochib berish. Uni daftarlarga yozish talabalar, qoida tariqasida, muammoli, shuning uchun ular uchun tavsiya etiladi. Og'zaki javobni tinglash vazifasi. Natijada talabalar tezroq mantiqiy fikrlashni va to'g'ri jismoniy nutqni o'rganishi rivojlanadi. Muvofiq juftlik va guruhlarda, masalan, sinfda sifatli muammolarni hal qilish variantlari takrorlash.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bo'lgan odamlar soni dunyo, afsuski, o'sishda davom etmoqda. Maxsus ehtiyojli bolalar ta'lim olish jarayonida boshqa bolalar bilan teng imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak. Imkoniyati cheklangan bolalar alohida ehtiyoj bor o'qitishning shart-sharoitlari, usul va uslublari mavjud. Bu jarayon jamiyat bilan birgalikda rivojlanishda davom etmoqda. Inklyuziv ta'lim murakkab va ko'p qirrali bo'lganligi har bir fanni o'qitishda ilmiy uslubiy va ma'muriy resurslar bilan to'ldirilib borilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. M.Lutfillayev, R.Eshimov “Imkoniyati cheklangan yoshlar ta’limida kompyuter imitatsion modellar asosida yaratilgan multimediyali elektron ta’lim resurslarining o‘rni” J. “Xalq ta’limi” научно-методический журнал 2019 №1.-B.103-105
2. R.Eshimov “Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishda xorijliklar tajribalarini o‘rganish” J. “Fizika,matematika va informatika” 2017 №5-B. 171-172
3. M.Lutfillayev ,R.Eshimov “Разработка и внедрение виртуальных ресурсов для инклюзивного образования «Халк таълими» илмий журнал 2018№2 138-142 б
4. Мудите Рейгасе «Актив инклюзив жамият куришда таъсирчан восита» инклюзив таълим учун инклюзив педагог лойиха иши 3-сон 2015 г
5. Eshboltayev, Iqboljon Mamirovich. "INTERACTIVE METHODS OF ORGANIZING PHYSICS LESSONS IN THE PRIORITY OF INCLUSIVE EDUCATION." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.12 (2022): 114-117.